

ROBERT MENASSE

Magyarázd el nekem Ausztriát!

Kilátástalannak tűnik. Az a kép, amit a világ Ausztriáról mára kialakított, éppoly zavaros, mint maga az osztrák önkép. Szinte minden, amit az 1999. október 3-i választás, majd a kormányalakítás után az osztrák és a nemzetközi sajtóban Ausztriáról írtak, olyannyira hamis, hogy még az ellenkezője sem igaz. Ezek után nem alakulhat ki vita a tényleges helyzetről, legfeljebb azokról az érzelmekről, amelyek a mindenkori politikai helyzetelemzőt is elragadják a látszólag kísérteties helyzetben.

A tudósításokat meghatározó nézet az, hogy Ausztriára – ismét – történelmi múltja súlyos felhői nehezednek. Hogy újra sötétségbe borul, mint azokban a bizonyos régi időkben, és hogy ebben a sötétségben újra a régi ellenség ólálkodik.

Ez nem igaz!

De az ellentéte sem.

A választások eredménye bizonyára összefügg az osztrák történelemmel – de nem feltétlenül azzal a bizonyos történelemmel.

A tudósításokban a leggyakrabban kifejezésre juttatott érzés az, hogy Ausztria gondterheltségre, sőt félelemre ad okot. Tárnyilagosan nézve ez persze nem igaz, de ez a média által kiváltott közhangulat. Kéjes borzongás. Rocky megkövülve, ájult állapotban. Valódi veszély nélküli félelemkedv. De ez nem jelenti azt, hogy a valóságban ennek az ellenkezője igaz. Hogy egyáltalán nem kell aggódnunk. Nagyon is kell – csak éppen teljesen más, figyelmen kívül hagyott okokból.

Képzeljük csak el, hogy Ausztria valójában nem is létezik. Összes paraméterével és társadalmi adataival együtt csak egy fiktív ország, amit egy amerikai professzor talált ki politológia hallgatói számára példa gyanánt, hogy gyakoroltassa velük a társadalmi és politikai folyamatokról folytatott vitát és azok elemzését. *Imagine a small country in Europe and let' call it Austria.*

Még egy első éves hallgató is észrevenné, és ezért – professzionális ausztriai belpolitikai kommentátorokkal ellentétben – joggal nagy jelentőséget tulajdonítana annak a ténynek, hogy a modern Ausztriát alapító honatyáknak abban a történelmi konstellációban, amelyet a professzor kitalált (és amelyben Ausztria 1945-ben valóban volt), nem volt meggyőző elképzelése az államalapításról. Az Osztrák Birodalom kezdetben egy hatalmas, soknemzetiségű ország volt, majd a háború elvesztése után kis nemzetállamokká esett szét, a birodalom azon részének kivételével, amelyet Ausztriának hívtak. Ez ugyanis nem nemzetállam, hanem egy német nyelvű maradék, amelynek ráadásul azért, mert – a német nemzet részeként – szintén nemzetállammá akart válni, mégegyszer bűnhődnie kellett. A Karthago utáni történelem egyetlen olyan országa volt, amit egy háború után nem csak gazdaságilag és pszichológiailag aláztak meg, hanem minden tekintetben szétromboltak. A nemzetállamok kialakításának irányába haladó Európa egyetlen olyan országa volt, mely nem válhatott nemzetállammá. A fasiszmusba zuhanó kontinens egyetlen olyan országa volt, aminek rögtön két fasiszta diktatúrát kellett elviselnie. És bár Ausztriában, szintén egyedülálló módon, fegyveres

felkelés tört ki a fasiszta rezsim ellen (1934), mégis kétszeresen is fasiszta országként tartják számon.

Nem rekonstruálható olyan történelmi logika, ami közérthető módon magyarázná a Második Köztársaság kialakulását, nem létezett olyan állammitológia, amiből Ausztria 1945-ben újraépíthette volna magát, és nem létezett olyan történelem, ami azt a büszkeséget és öntudatot lehetővé tette volna, ami az emfatikus államalapítás előfeltétele. Azaz: a Második Köztársaság szükségszerűen, és nem történetének ignorálása miatt, a semmiből keletkezett állam.

Milyen államideált képzelhettek hát el a Második Köztársaság alapító atyái? Mit akarthattak volna? Mellesleg ugyanazok a férfiak, akik az első köztársaságot is alapították. Azt „a köztársaságot, amit senki nem akart”, és amit maguk az alapítók is „gazdaságilag életképtelennek” tartottak. Mi mást akarthattak volna ők ebben a szituációban, mint gazdasági segítséget a gazdag és nagy országoktól, pl. egy-egy afrikai államhoz hasonlóan?

1945-ben két ígéret hangozott el az újonnan alapított állam szándéknyilatkozataként – és ez nem csak szokatlanul egyszerű és az adott feltételek mellett logikus, hanem szokatlanul szimpatikus is volt. Először: egy nyugati minták alapján felépülő szabad, demokratikus társadalmat kell létrehozni. Másodszor: Ausztriának saját történelmi tapasztalatai praktikus összegzéseként az emberi jogok tiszteletben tartása és megvédése tekintetében mintaországgá kell válnia.

Itt kezdődnek csak a problémák, itt kezdődik csak az a történet, aminek árnyéka az osztrák jelenkorra vetül: Ausztria azóta ugyanis minden lehetőt elért, minden lehetőt bebizonyított, minden lehetőt teljesített. Csak két apróságot mulasztott el, mégpedig annak a két ígéretnek a beteljesítését, amiket a második köztársaság alapításakor tett. Az amerikai politológus hallgató, aki az 1945 utáni Ausztria példáját tanulmányozza, ha egy kicsit is élénkebb észjárású lenne, azt mondaná: „Professzor! Ennek a köztársaságnak az irányító ideológiája ezután az előtörténet után minden radikális újításával és furcsaságával is még érthetőnek tűnik számomra, de ami utána jön, az teljesen irreális! Ilyen nem létezhet a valóságban! Biztos Ön abban, hogy van értelme egy ilyen példáról vitatkozni?”

Ausztria '45 után olyan demokratikus rendszert épített ki, ami minden részében elmentmondott a nemzetközi egyezménynek: bár működött parlament, de nem működött benne ellenzék. A kormányt a parlamentben csak a kormánypártok képviselői ellenőrizték, azaz az intézmény önmagát ellenőrizte. Ugyanakkor a két kormánypárt egy mellékkormány működését, a szociális partnerséget is bevezette, amelynek képviselőit azonban az általános választásokból kizárták, így őket nem lehetett megválasztani. Ez az árnyékkormány levette a kormány és a parlament válláról a törvényhozás nehéz terhet, amennyiben a törvényeket a parlamenten kívül kialakudta és aztán a parlamentben már csak az áldást kérte rájuk – újra csak saját magától, ugyanis a szociális partnerség képviselőit a kormánypártok ültették képviselőként a parlamentbe. Ez az árnyékkormány nyújtotta azt a stabilitást, ami groteszk módon a legjelentősebb, sőt, az egyetlen bizonyítéka volt annak, hogy ez az ország megtanulta, mi a demokrácia. Mintha a működő demokrácia megkövült viszonyokat jelentene és nem a politikai változásban és gazdasági átalakulásban is meglévő stabilitást. Az osztrák valóságnak, a demokratikus stabilitásnak ez az évtizedeken át körülömjénezett antidemokratikus torzképe minden politikai változást pusztá fikcióvá alakított: mindegy volt, hogy a két

kormánypárt egy koalícióban közösen, vagy egymagában kormányzott, a szociális partnerség megmaradt, minden választás után ugyanazok a személyek maradtak hatalmon, és őket nem lehetett megbuktatni. Egy ellenzék nélküli parlament, egy demokratikus ellenőrzés és politikailag megbízható képviselők megválasztásának lehetősége nélküli demokrácia – ez volt az, ami az első ígéretből megvalósult, és hogy félreértés ne essék: ez nem csak az első években, mintegy a demokratikus struktúrák begyakorlásának fáradságos folyamatának gyermekbetegségeként volt így, hanem így maradt majd egy fél évtizeden keresztül. És a második ígélet? Ha egy demokratikusnak nevezett rendszer olyan határozottan elzárkózik a demokratikus fejlődés lehetőségétől, mint ahogy az Ausztriában történt, akkor az ellenőrizhetetlen rendőri hatáskörökhöz, titkosszolgálati lehallgatásokhoz és kompjúteres nyomozásokhoz és a legkisebb demonstráció esetében is hisztérikus bűnbakkereséshez vezető út logikusabb következmény, mint az emberi jogok oszthatatlansága mellett kiálló öntudatos fejlődés. Mindegy, hogy van-e alkotmány és alapjogok, amíg az ember ismer valakit, akinek a sógora megint csak ismer valakit, aki közben tud járni... És ez az, amit hétköznapi fasizmusnak, de nem mindjárt neonácizmusnak nevezhetünk: jogi megoldás igénye nélkül egyszerűen csak átláthatatlan viszonyokba, pártkapcsolatokba, paternális összefonódásokba hátradólni. De ez – és ezt nem lehet eléggé hangsúlyozni – a rendszernek és nem az előtörténetnek a következménye, a rendszer nevelte a ma élő generációkat ennek a megoldásnak a keresésére.

Na, és most a hallgatók a jelenlegi fejlődésre térnek át, és megkönnyebbülnek: egyszerre csak vannak ellenzéki pártok a parlamentben. Vannak választások, amik az eddigi kormánypártok magától értetődő hegemóniáját megrendítették. A szociális partnerség valódi krízisbe kerül. Új koalíciók és a demokratikus váltás lesz lehetséges. Egy olyan államnak, amely polgárainak életét az államilag osztott babatakarótól az állam által biztosított normakoporsóig irányítani akarja, csökken a mindenhatósága. Az amerikai egyetemisták ujjonganak: olyan nevenséges esetet ki sem lehet találni, ahol végül ne azok az eszmék valósuljanak meg, amiket ők ismernek és amikkel a világot meg akarták váltani. Ekkor ellenőrzik a professzorral annak a „Freedom-Partynak” a programját és kinyilvánított szándékát, ami a legnagyobb és folyamatosan növekvő ellenzéki pártként Ausztria politikai és társadalmi valóságában paradigmaváltást provokált és megállapítják: ez többé-kevésbé az amerikai republikánus párt bal szárnyának felel meg. Néhány hallgató, aki a demokratákkal szimpatizál, felvet egy pár marginális kritikát – ekkor csöngetnek, vége a szemináriumnak, a hallgatók szaladnak kosárlabdázni vagy baseballozni, megint csak tanultak valamit, a professzor elégedett.

Némi távolságból tekintve ez a realitás. Ez nem azt jelenti, hogy a Jörg Haider és Szabadság Pártja által képviselt politikával és világképpel feltétlenül azonosulni kéne. De elutasítást és hisztérikus reakciót, a Második Köztársaság fejlődéstörténetének elemző áttekintését és Ausztriának egy a pusztá előtörténetére való ahisztórikus redukálását – ismeretet és előítéletet világok választanak el egymástól.

Igazán különös dolog, hogy a Második Köztársaság önmaga és ebből kifolyólag a világ számára is épp akkor vált rejtéllyé, mikor végre normalizálódott helyzete. Mikor más demokratikus államokkal összemérhetővé vált. Hogyan lehetséges ez?

Attól tartok, most annak az amerikai professzornak a kényelmetlen helyzetében vagyok, akinek hallgatói előtt elgondolkodva cigarettára kell gyújtania. *You can buy arms, you can use arms, it's a free country. But don't smoke, it kills!*

Na jó, akkor most öngyilkos leszek. Mi a jelenlegi vita eredményeképp létrejött tényszerű konszenzus? Ausztria bukik, még hozzá visszafelé. Még hozzá a fasiszmusba.

Ami itt elkerüli a figyelmet, az egy megszégyenítően egyszerű tényállás: egy Haider-választó sem változtatta meg véleményét, világképét, bármely másik pártra is szavazott korábban. Egy Haider-választó sem bukott, lett „történelmileg visszaeső”, a mottó alapján: „Eddig mindig demokratikusan, felvilágosodottan gondolkoztam, a jogállam híve voltam – most azonban átváltok a fasisztákhoz, nem tehetek róla, ez rejlik a génjeimben!” Senki, aki most Haidert választotta, nem érti, hogyan válhatott egyik napról a másikra fasisztává, csak mert az maradt, aki volt, mert hűséges maradt mindahhoz, amit születésétől fogva az osztrák demokratikus köztársaságban tanult és tanulnia kellett és amit nap mint nap abban az újságban olvashatott, amit a legfőbb közjogi méltóságok az alázatosság gesztusával és anyagi támogatással és szolgálatkészséggel *Al Abram*-má, a köztársaság félhivatalos újságává tettek. És mert hűséges maradt ahhoz, amit az ország nemzetközileg elismert demokratikus pártjai ígértek neki, amit azonban most, az új nemzetközi elkötelezettségek miatt nem lehet beváltani. Hogyan is érthetné meg, hogy jó demokrata volt, mikor arra a Kreisky-re szavazott, aki fedezet nélküli csekkkel próbálta meggyőzni (házasságkötési támogatás, családi pótlék), most pedig náci, mert arra a Haiderre szavaz, aki fedezet nélküli csekkkel akarja meggyőzni? Nem érthető-e, hogy megcsúfolva érzi magát, mikor az egykori „csekkpárt” azt mondja neki, hogy ezek az ígéretek csak irreális utópiák, finanszírozhatatlannak és megvalósíthatatlannak? Meglehetősen rossz az emberek memóriája, de annyira azért mégsem, hogy ne tudják, hogy ez nem utópia, hanem történelem, még hozzá a Második Köztársaság történelme, nem pedig annak előtörténete – tudják, mert átérték. Ezt a fajta politikát tanulták, és nem másmit.

Ez bizonyára nehezen érthető nemzetközileg, de – sajnos – ez az igazság. Senki nem váltószavazó, aki most Haiderre szavazott: a 60-as években a kereszténydemokratákra szavazott, pedig (vagy mert?) a kereszténydemokrata listavezető a parlamentet „zsidóiskolának” titulálta és nem tudott elnyomni egy grimaszt, mikor a szociális partnerség előnyeit dicsérte. Pedig (a zsidó Kreisky-től megkülönböztetendő) az „Egy igazi osztrák” szlogenével indult a választásokon, amivel mellesleg jóval több szavazatot kapott, mint ugyanezzel a szlogennel most Haider.

A 70-es években a szociáldemokratákra szavazott, pedig (vagy mert?) a szociáldemokrata csúcsjelölt azt mondta: „Ha a zsidó egy nemzet, akkor bizony egy silány nemzet!” A szociáldemokratákra szavazott, pedig (vagy mert?) a szociáldemokraták Simon Wiesenthalt náci-kollaboránsnak minősítették. A mai Haider-választó már sokkal Waldheim előtt is a szociáldemokraták jelöltjét választotta osztrák köztársasági elnökké, pedig (vagy mert?) Waldheimmel ellentétben ő állítólag valóban háborús bűnös volt. Attól a laptól egyébként, amelyik akkoriban ennek a miniszterelnöknek az életrajzával foglalkozott, megvonták a támogatást és nem kapott több hirdetést (a szakszervezeti szövetség hirdetéseiből tartotta fenn magát), amíg meg nem ígérte, hogy mellőzi ezt a témát. Ennek a folyóiratnak az akkori kiadója ma az *Al Abram*-újságnak ír, amiben rendszeresen, és nem csak Haider kormányrajutása óta, rasszista és antiszemita irományokat publikál. És Bécs egyik szociáldemokrata polgármestere volt az, aki kinyilatkoztatta: csak azért, mert néhány antiszemita cikk megjelenik az újságban, az még messze nem antiszemita újság, sokkal inkább a szólásszabadság jó példája!

Es „a jó, a demokratikus, az antifasiszta Ausztria” volt az, ami a szociáldemokráciát választotta, pedig (vagy mert?) a szociáldemokrata belügyminiszter ténylegesen is azt

a politikát folytatta, amit ma Haider képvisel? És aki büszke volt arra, hogy egy menekültjogot kérő rendőrök általi meggyilkolása után politikailag felelősségteljes polgárként a közvéleménykutatások eredménye szerint különösen magas szimpátiának örvendett?

Elég! A rosszuléltig lehetne folytatni ezt a listát, éppúgy, mint Haider ízléstelen ki-jelentéseinek felsorolását.

Minden esetre: látható itt bármilyen változás a választásokban? Látható bármilyen törés a választási viselkedésben? Azon kívül, hogy néhány dolog átláthatóbbá vált, mint volt? És hogy egyúttal azok a politikai struktúrák, amikben ez a realitás átláthatóbbá vált, most valahogy normálisabbak, más demokratikus államokkal kompatibilisebbek lettek?

Ez az átláthatóság a válasz arra a kérdésre is, hogyan válhatott Ausztria éppen a normalizálódás fázisában önmaga és mások számára is rejtélyé: mert ami itt láthatóvá válik, az nem más, ha az ember jobban megnézi, mint egy látszólag feloldhatatlan el-lentét, ami ránk erőlteti a megszokottat, a betanultat, az egy életre berögzültet, és ami-ről nem akarunk tudomást venni. Így csak lármát hallunk, és ha a szempillák mögül kisandítunk, csak szégyenteljes rángatózást látunk. Rejtély. De milyen ellentmondást láthatunk, ha nyitott szemmel figyelünk? Egy valóban elviselhetetlent: Ausztria egy a demokrácia felé haladó fejlődést mutat, ami azonban a demokrácia fenyegetésének zajával együtt jelenik meg. Aki megvédi Ausztriát ez ellen a fenyegetés ellen, az a de-mokrácia előtti viszonyokat védi, aki pedig nem védi meg, az elfogadja az antidemok-ratikussá válást. Ez lenne az a politikai alternatíva, a politikai váltó-állításnak az a kínálata, amit az osztrák választópolgárok évtizedek óta várnak? És mi-nél inkább egybeesik a fenyegetés és a fenyegetett fenyegetés, annál nagyobb lesz a rej-tély, de a harag is, az érzelmek is.

De ki művelte évtizedeken keresztül ránk kacsintgatva azt, amiről most Haider be-szél? Ki tette évtizedeken keresztül szalonképessé azt, amit most Haider, a szalon par-venüje, élvezettel folytat? A botrányt nem csak Haider képezi. A valódi botrány az a zárt szövetség, ami visszasírja azt az Ausztriát, ami egy Haider megjelenését lehetővé tette.

Ez a tényállás, és ha szembenézünk vele, akkor mindjárt a következő rejtélyt is megoldjuk: senki nem nevezné Franciaországot egyszerűen csak Le Pen-Franciaország-nak, vagy Olaszországot Fini-Olaszországnak, vagy Németországot Schönhuber-Né-metországnak. Hogyan alakulhatott ki mégis a világnak az a különös, reflexszerű vé-leménye, hogy Ausztriát, csak Ausztriát, az exkluzív Ausztriát nem más, mint egyik ellenzéki politikusa alapján ítélje meg, hogy tehát ma természetesen Haider-Ausz-triáról beszéljen. Azért, mert Haider nem az osztrák viszonyok ellenpólusa, hanem azok terméke, mert nem a kormánypártok antitézise, hanem azok hangszórója, mert nem a meglévő szituáció ellen áll ki, hanem azt karikírozza.

Unalmas dolog Ausztriáról beszélve imamalomszerűen hajtogatni, hogy ez az em-berek legsilányabb érzéseivel zsonglörködő úgynevezett Szabadság Párt mélységesen ellenszenves nekem. És hogy természetesen nem jelenti Ausztria demokráciában meglévő hiányainak komolyan vehető ellenszerét. De lehet-e értelmesen vitatkozni er-ről a pártról és Ausztriáról anélkül, hogy az ember tudomást venne arról, hogy ez a párt egy olyan ország első ellenzéke, amely negyven éven keresztül demokráciának nevezte magát, holott nem volt ellenzéke? És hogy ebből következően, silányul, mint

amilyen ő maga, inkább akaratlanul mint akarva megjelenése az országra nézve két következményt vont maga után, amelyek mégsem olyan silányak, mert új lehetőségek előtt nyitják meg az utat: a reális szituáció nagyobb átláthatóságát és a régi struktúrák felbomlását. És lehet-e értelmesen vitatkozni azokkal, akik nem fogják fel azt, amit a fikatív szituáció egyetemistái kétség kívül megértettek, hogy ugyanis van abban némi logika, hogy harminc év folyamatos szocialista kancellária után ha már kialakul valamilyen opposíció, az antiszocialista lesz. Annál is inkább, maga a kormány tűnt fel az olyan szociáldemokrata értékek, mint a szolidaritás, a jogállam vagy az emberi jogok rombolójaként, mígnem azok, akik a szociáldemokrácia által megcsalva érezték magukat, azt mondták: Haider ugyan nyakatekert szocializmust képvisel, a szociáldemokraták azonban még azt sem! És azok, akik mindig is a szociáldemokrata értékek ellenzői voltak, most megállapítják ugyan, hogy az SPÖ feladta azokat, mégsem látnak semmilyen indítékot arra, hogy most rá szavazzanak.

Valószínűleg csak Ausztriában, egy fél évszázados elő- vagy kvázidemokrácia után lehetséges, hogy még maguknak a demokratikusan gondolkodóknak is az a hóbortos elképzelésük van, hogy ahhoz, hogy az ember elégedett legyen az országával, mind a kormányt, mind az ellenzéket meg kell választania; és majd csak ha politikailag mindkettővel egyetért, akkor „lehet büszke hazájára”.

Röviden: Ausztriában nem történt fordulat, nem történt visszaesés a „feldolgozatlan és mindvégig magunkkal hurcolt” harmincas évekre, hanem egyszerre csak átláthatóvá váltak azok a belső ellentmondások, amelyek látens módon a megalakulás óta ott rejtőztek ebben a köztársaságban. Nincs szó semmilyen jobbratolódásról, pusztán csak egy függőnyt húztak el jobb oldalon, ami által ennek az országnak a valódi állapota lett láthatóvá. Az átláthatóság a takargatással szemben mindig előrelépést jelent, így hát nem pánikra, sokkal inkább reményre van okunk. Nem azt mondtam korábban, hogy bár nincs okunk aggodalomra, de ennek az ellenkezője sem igaz – hogy tehát nincs okunk arra, hogy ne aggódjunk? De! Egy elviselhetetlenül banális okból: mert a széles anti-Haider-szövetségből senki nem képes az objektív előfeltételeket olyan tárgyilagosan szemlélni, mint egy politikatudományt hallgató egyetemista: hogy ugyanis Haider, míg mindenhol és egyedül jelenlévőként kísért a médiában, politikailag valójában már halott. Nem a történelem visszajáró lelke, hanem már ő maga is történelem. Az osztrákok több mint két harmada nem Haiderre szavazott. Választópotenciálját gyakorlatilag teljesen kimerítette. A Haider-párt kormányba lépésével az ország nemzetközileg oly mértékben izolálódott, ami Ausztriában jelentős gazdasági károkhhoz fog vezetni. Emiatt valószínűleg sok szavazója visszariadt attól, hogy a jövőben is rá szavazzon. Egyúttal az utóbbi választások óta a véleménykutatások szerint több mint duplájára növekedett a zöldekre szavazók száma. Az opposícióban levő szociáldemokrácia arra kényszerül, hogy újra kiálljon a szociáldemokrata pozícióért, hogy a politikai gondolkodást és cselekvést újratanulja, és ne csak a már megszerzett birtokállományt védelmezze. Egy ellenzék nélküli kormányzás évtizedei és egy jobboldali ellenzékű konzervatív kormányzás évei után Ausztria most került először politikailag normális egyensúlyhelyzetbe: egy konzervatív kormányzással egy erős baloldali ellenzék áll szemben. Az ellenzékre támaszkodva nem menthető meg a nagy demokráciapolitikai hiányokat felhalmozott háború utáni osztrák rendszer. És ami még megvan belőle, azt – részben akaratlanul, de mindenesetre konzekvensen – a jelenlegi kormány rombolja le. Ez a kormány nem rendelkezik a szakszervezet vagy a szociális partnerség automatikus egyetértésével. Még egy osztrák kormány sem volt ennyire kitéve a nyil-

vános, akár nemzetközi kritikának, még egy kormány sem konfrontálódott ilyen mértékben érdekellentétekkel, mint a mostani. És ennek a kormánynak nincs semmije, amit szétszthatna, hogy hallgatást vásároljon. Ez egy gyenge kormány olyan korban, amelyben erős a demokratizálódás igénye. Átmeneti kormány: a régi Ausztriában gyökerezik, mert senki nem választotta meg, és az új Ausztriába vezet, mert ez az első kormány, amely megválasztható. Mindezt Haider érte el – ha nem is ez volt a célja. És a célját, hogy ugyanis kancellár legyen, ezek mellett az objektív feltételek mellett már nem érheti el. Ki van zárva, hogy Haider a következő választásokon a szavazatok abszolút többségét megkapja, és egyúttal ki van zárva, hogy a jövőben bármely párt, amely kormányozni akar, és egyúttal nemzetközi elismerést is kíván, koalícióra lépjen a Haider-párttal. A politológia-szeminárium hallgatója tehát boldog. De én nem vagyok az. Én ugyanis Ausztriában élek, és olyan ellentmondásokat is látok, amelyeket a professzor a példájában nem vett számításba: az ellentmondást a valóság és a média általi ábrázolása között. Az ellentmondást aközött, ami történik, és amit az emberek tesznek, mert azt hiszik, olyan a helyzet, amilyennek látszik. És ezzel elérkeztünk azokhoz a gondokhoz, amikkel egy gondolkodó lélek ma Ausztriában vagy Ausztriára vonatkozóan valóban szemben áll. Egy demokratának sem kell félnie Haidertől, legfeljebb csak attól, hogy a szociáldemokráciának nem sikerül regenerálódni. Mert az egész anti-Haider-szövetség oly mértékben fixálódott Haiderre, hogy a realitást már észre sem veszi, amiáltal annak lehetőségét is elveszíti, hogy tudatosan alakítsa azt. Haider nem lehet politikailag annyira halott, hogy a médiában ne ünnepelje minduntalan feltámadását – különös büvölet egy katolikus országban. Mindig újra interpretálják, mindig ugyanazzal a silány eredménnyel, szüntelenül óva intenek tőle, mindig újra megidézik a Haider-akadályozók a Haider-karrier feltarthatatlanságát, szünet nélkül gyakorolják a Haider-ellenzők a totalitárius Haider-rendszert. Naponta négyszer emigrálnak Ausztriából és naponta ötször maradnak mégis itt, hogy felvegyék a harcot a fasiszmussal, véletlenül mindig a teljes sajtó jelenlétében. Ez a képmutatók és megalkuvók ideje, az idioták nagy órája, akik „Ki-kicsoda-életrajzukban” látni akarják: „2000-ben megszerveztem a Hitler elleni ellenállást.”

A valóság éppen azoknál nem játszik már szerepet, akik úgy tesznek, mintha szenvednének tőle, és maradnak az olyan kérdések, amiktől, ha senki nem válaszolja meg őket, már divatos félni. Meddig haladhat észrevétlenül és tévesen egy demokratizálódási folyamat anélkül, hogy végül ne csapjon át ellentétébe? Meddig lehet egy objektív politikai realitást ignorálni anélkül, hogy végül a politika meg ne büntessen érte? Meddig lehet csak félni valamitől anélkül, hogy ezáltal ne legyünk a félt dolog bűntársai? Meddig lehet egy politikai ellenfélről azért irogatni, hogy ezzel akadályozzuk és közben remélni, hogy ezzel tényleg azt érjük el, amit akarunk? És miért ne volna lehetséges éppen ebben a helyzetben, az aktuálisan kialakuló erőviszonyok mellett aktívan előidézni azt, ami alattomosan így is, úgy is bekövetkezik, mégpedig az „Ausztriai Demokratikus Köztársaság” régen esedékes demokratizálódását? Más szóval: mi szól az ellen, hogy céltudatosan kihasználjuk azt a hátszelet, ami nem jobbról jön, hanem egy normális nyugati szél, és azt mondjuk: most érkezett el annak a lehetősége, hogy ennek a köztársaságnak a legszebb, legszeretreméltóbb, legvonzóbb lehetőségét megvalósítsuk, és beteljesítsük az alapításkor tett két ígéretet...

Nincs válasz ma Ausztriában ezekre a kérdésekre. Egy kézenfekvő demokratikus támadás helyett csak a demokrácia előtti viszonyok kilátástalan védelme tapasztalható, mintha minden újra jóra fordulna, ha a régi szituáció, ami egy Haidert szükségszerűen

naggyá tett, újra helyreállna. És ez az igazán gondterhelő az osztrák valóságban: itt nem a fasizmus győz, hanem a reflex győzedelmeskedik a reflektálás felett, a szolgáltat-készség a politikai akarat felett és az állás védelme az állásfoglalás felett – abban a hitben, hogy mindez egy és ugyanaz.

„Egy és ugyanaz” – valószínűleg ez a probléma: hogy valóban ez az osztrák identitás definíciója. És amíg ez így van, addig rendszeresen meg fog ismétlődni ez a kísértet-szerű történelmi kopogtatás és zörgetés, és pánikot fog kiváltani, ahelyett, hogy egyszer végre már megnéznénk, ki is az, aki kopogtat: kopogtató szellem? Hazajáró lélek? Zörgető neo-nácik?

„Nem! Ausztria népe az, csak alázatosan kérné: szabad-e szabadnak lennem?”
(Anastasius Grün, 1848)

HORVÁTH MÁRTA fordítása